

Efektívne spôsoby informovania obyvateľstva o sebaochrane a vzájomnej pomoci

doc. Ing. Jozef Kubás, PhD.

Bc. Ivan Buday

Žilinská univerzita v Žiline, Fakulta bezpečnostného inžinierstva, Katedra krízového manažmentu, Ul. 1.mája 32 010 26 Žilina

Kontakt: jozef.kubas@uniza.sk, buday@stud.uniza.sk

ABSTRAKT

Bezpečnosť obyvateľstva je komplexná problematika, ktorú ovplyvňuje množstvo faktorov, vrátane mimoriadnych udalostí. Tieto javy sú často nepredvídateľné a môžu mať negatívne dôsledky na prostredie, v ktorom vznikajú. Preto je dôležité, aby boli obyvatelia adekvátne pripravení na ich zvládanie. Príspevok sa zaoberá pripravenosťou obyvateľov vybraného mesta na mimoriadne udalosti a analyzuje ich znalosti v oblasti civilnej ochrany. Na základe prieskumu názorov obyvateľov sú identifikované hlavné nedostatky v pripravenosti a navrhnuté opatrenia na jej zlepšenie. V rámci civilnej ochrany je kladený dôraz na vzdelávanie obyvateľstva v problematike civilnej ochrany a krízového manažmentu. Metóda dopytovania bola realizovaná formou dotazníkového prieskumu, ktorý umožnil získať údaje o úrovni znalostí obyvateľov v oblasti civilnej ochrany, identifikovať nedostatky v ich pripravenosti na mimoriadne udalosti a navrhnúť opatrenia na jej zlepšenie. Výsledky prieskumu poukazujú na úroveň informovanosti obyvateľov o civilnej ochrane a identifikujú možnosti efektívnejších spôsobov ich prípravy a vzdelávania na mimoriadne udalosti.

Kľúčové slová: Civilná ochrana, bezpečnosť, vzdelávanie, informovanie, krízový manažment.

ABSTRACT

Population safety is a complex issue influenced by a multitude of factors, including emergencies. These phenomena are often unpredictable and can have negative consequences on the environment in which they occur. Therefore, it is important that residents are adequately prepared to manage them. The contribution deals with the preparedness of residents of a selected city for emergencies and analyzes their knowledge in the field of civil protection. Based on a survey of residents' opinions, the main shortcomings in preparedness are identified and measures to improve it are proposed. Within civil protection, emphasis is placed on

educating the population in the issues of civil protection and crisis management. The survey method was carried out in the form of a questionnaire survey, which made it possible to obtain data on the level of residents' knowledge in the field of civil protection, to identify shortcomings in their preparedness for emergencies and to propose measures to improve it. The survey results show the level of residents' awareness of civil protection and identify possibilities for more effective ways of preparing and educating them for emergencies.

Key words: Civil protection, safety, education, information, crisis management.

ÚVOD

Prípravou obyvateľstva na sebaobranu a vzájomnú pomoc sa rozumie cieľavedomý a sústavný proces preventívno-výchovnej a propagačnej činnosti, teoretického školenia a praktického výcviku, ktoré majú umožniť fyzickým osobám získať nevyhnutne potrebné vedomosti, zručnosti a návyky na sebaobranu a pomoc iným v núdzi (zákon č. 42/1994 Z. z.). Hlavnými formami prípravy obyvateľstva na sebaobranu a vzájomnú pomoc sú (vyhláška č. 303/1996 Z. z.):

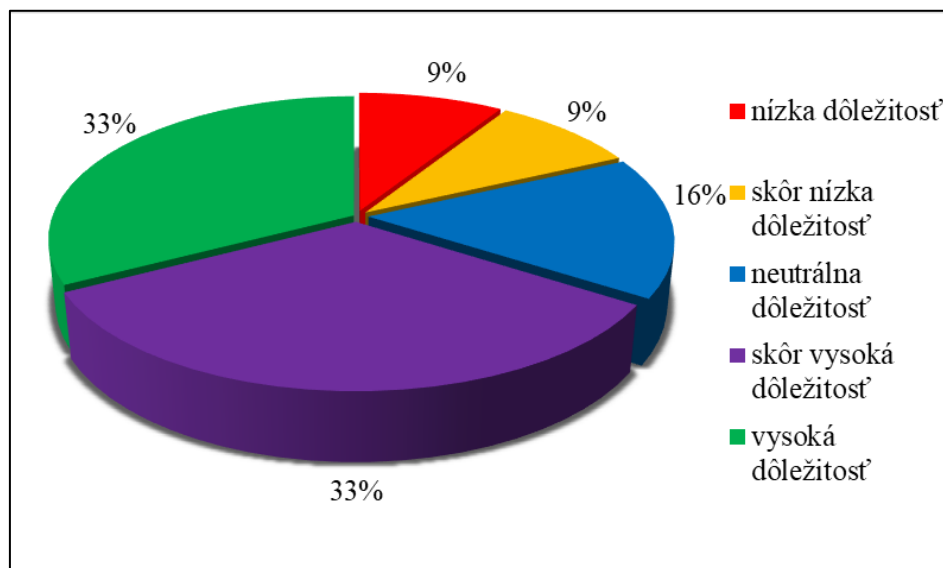
- informačná a poradenská služba, ktorú poskytuje stredisko prípravy, príslušné výcvikové stredisko, stredisko vzdelávania, verejnoprávne inštitúcie s humanitným poslaním, okresný úrad, obec alebo objekt,
- programy a relácie vysielané v rozhlase a v televízii, pripravované subjektmi, ktoré riadia a organizujú, zabezpečujú a vykonávajú prípravu štábov a odborných jednotiek alebo ktoré svojou podnikateľskou činnosťou môžu ohroziť život, zdravie alebo majetok svojich zamestnancov alebo iných osôb,
- edičná a publikačná činnosť uskutočňovaná vydávaním odborných publikácií, brožúr, skladačiek, plagátov, letákov, článkov v denníkoch a časopisoch s tematikou o civilnej ochrane a vykonávaná subjektmi, ktoré riadia a organizujú, zabezpečujú a vykonávajú prípravu štábov a odborných jednotiek alebo ktoré svojou podnikateľskou činnosťou môžu ohroziť život, zdravie alebo majetok svojich zamestnancov alebo iných osôb,
- preventívno-výchovná a propagačná činnosť vykonávaná na podujatiach civilnej ochrany, ktorými sú cvičenia, výstavy a exkurzie,
- teoretické školenie a praktický výcvik organizované okresným úradom alebo obcou, a to diferencovane, na základe kategorizácie územia z hľadiska zdrojov ohrozenia.

Na zabezpečenie efektivity uvedených foriem prípravy obyvateľstva na sebaobranu a vzájomnú pomoc je nevyhnutné systematicky analyzovať aktuálny stav ich informovanosti a možných preferovaných potrieb na získavanie informácií. Táto analýza by mala zahŕňať podrobné hodnotenie úrovne získaných vedomostí, praktických zručností a návykov, ako aj schopnosti obyvateľov aplikovať ich v reálnych situáciách ohrozenia. Dôležitým aspektom je aj posúdenie efektivity súčasných vzdelávacích, výcvikových a informačných programov, identifikácia existujúcich nedostatkov a určenie oblastí, ktoré si vyžadujú zlepšenie. Na základe získaných údajov je možné navrhnúť a implementovať ciele opatrenia zamerané na optimalizáciu obsahu a metodiky školení, zefektívnenie výcvikových procesov a skvalitnenie informačných stratégií. Pravidelné monitorovanie a vyhodnocovanie pripravenosti obyvateľov zároveň umožňuje prispôsobovať vzdelávacie, výcvikové a informačné aktivity aktuálnym bezpečnostným výzvam, meniacej sa situácii v oblasti rizík a novým hrozbám [2]. Tento prístup nielen zvyšuje efektivitu preventívnych opatrení, ale aj posilňuje schopnosť obyvateľov adekvátne reagovať na mimoriadne udalosti, čím sa priamo prispieva k ochrane ich života, zdravia a majetku. Článok sa zameriava práve na analyzovanie výsledkov z prieskumu obyvateľov vo vybranom meste, pričom účelom je identifikovať úroveň ich pripravenosti a informovanosti a navrhnúť odporúčania na jej zlepšenie.

1. Informovanosť obyvateľov Považskej Bystrice o civilnej ochrane

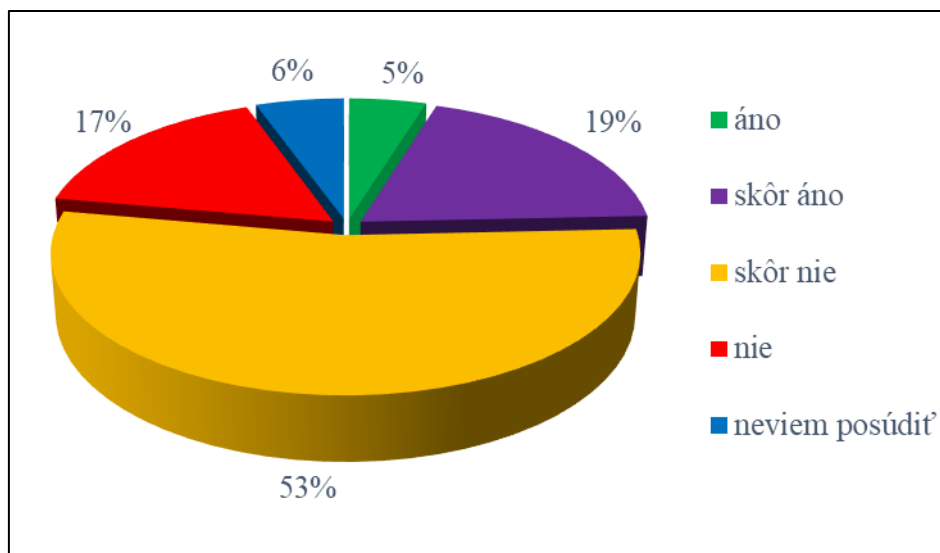
Pripravenosť obyvateľov na mimoriadne udalosti a celkovo na civilnú ochranu by mala byť prvoradou úlohou mesta a zároveň aj v záujme samotných obyvateľov, aby boli vzdelaní a pripravení. Napriek snahám na základných školách či v pracovnom prostredí oboznámiť obyvateľstvo s touto problematikou, sú tieto opatrenia často nepostačujúce. Preto je potrebné zvážiť, aké ďalšie kroky by mohli prispieť k zlepšeniu informovanosti obyvateľov. Názory obyvateľov na túto problematiku priblížil prieskum realizovaný prostredníctvom dotazníka, ktorý bol dostupný verejnosti cez sociálne siete. Dotazník bol sprístupnený obyvateľom prostredníctvom sociálnych sietí a zverejnený na facebookovej stránke mesta Považská Bystrica, kde si ho mohli jednoducho otvoriť a vyplniť. Celkovo sa do prieskumu zapojilo 144 respondentov pochádzajúcich z mesta a jeho blízkeho okolia, prípadne ľudí, ktorí mesto dobre poznajú. Štatistický súbor tvorili obyvatelia mesta Považská Bystrica, pričom štatistickú jednotku predstavoval jeden respondent. Veková kategória účastníkov sa pohybovala v rozmedzí od 18 do 67 rokov, s priemerným vekom 33 rokov. Najväčšie zastúpenie mali respondenti vo veku 29 rokov. Z hľadiska pohlavia bolo v prieskume zastúpených 72 % žien

(104) a 28 % mužov (40). Na obrázkoch 1 až 3 sú zobrazené názory respondentov na aktuálny stav informovania na úseku civilnej ochrany.

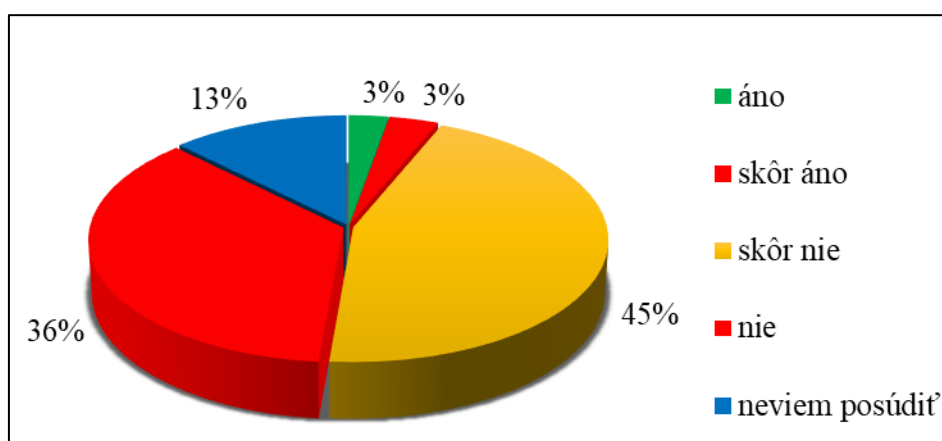
Obrázok 1 Vnímaná dôležitosť informovanosti obyvateľov v oblasti civilnej ochrany

Výsledky otázky zobrazené na obrázku 1 poukazujú, že informovanosť obyvateľov v oblasti civilnej ochrany je vnímaná ako veľmi dôležitá. Až 66 % respondentov sa priklonilo k názoru, že táto informovanosť je skôr alebo úplne vysoká, čo poukazuje na silné povedomie o potrebe pripravenosti na mimoriadne situácie. Naopak, len 18 % respondentov vníma túto informovanosť ako nízku alebo skôr nízku, čo naznačuje, že väčšina obyvateľov si uvedomuje jej význam. 16 % respondentov zostalo neutrálnych, čo môže byť spôsobené nedostatočnou informovanosťou alebo nejasným vnímaním tejto problematiky. Celkovo informácie z obrázka zdôrazňujú potrebu efektívneho a pravidelného poskytovania informácií o civilnej ochrane, aby sa zabezpečila pripravenosť a bezpečnosť obyvateľstva. Aj keď existuje menšia skupina respondentov, ktorí podceňujú význam informovanosti, výsledky celkovo naznačujú širokú podporu pre zvýšenie vzdelávania obyvateľov v oblasti civilnej ochrany a prípravy na mimoriadne udalosti. Tieto zistenia ukazujú na potrebu posilniť vzdelávacie a informačné iniciatívy, ktoré by pomohli zvýšiť pripravenosť obyvateľov na rôzne krízové situácie.

Obrázok 2 Graf zobrazujúci odpovede respondentov na otázku o dostatočnosti informácií v oblasti civilnej ochrany

Výsledky z obrázku 2 naznačujú, že väčšina respondentov (53%) považuje svoju informovanosť o civilnej ochrane za nedostatočnú, pričom 17% uvádza, že nemá dostatok informácií v tejto oblasti. Naopak, 5% respondentov považuje svoju informovanosť za dostatočnú a 19% odpovedalo, že skôr majú dostatok informácií. Zhruba 6% respondentov sa k tejto otázke nevedelo vyjadriť, čo môže naznačovať, že niektorí nemajú jasno v tom, aké informácie by mali mať k dispozícii. Tento rozdelený výsledok naznačuje, že väčšina obyvateľov vníma potrebu zlepšiť informovanosť o civilnej ochrane, a to buď prostredníctvom lepšej dostupnosti informácií, alebo rozšírením vzdelávacích aktivít v tejto oblasti.

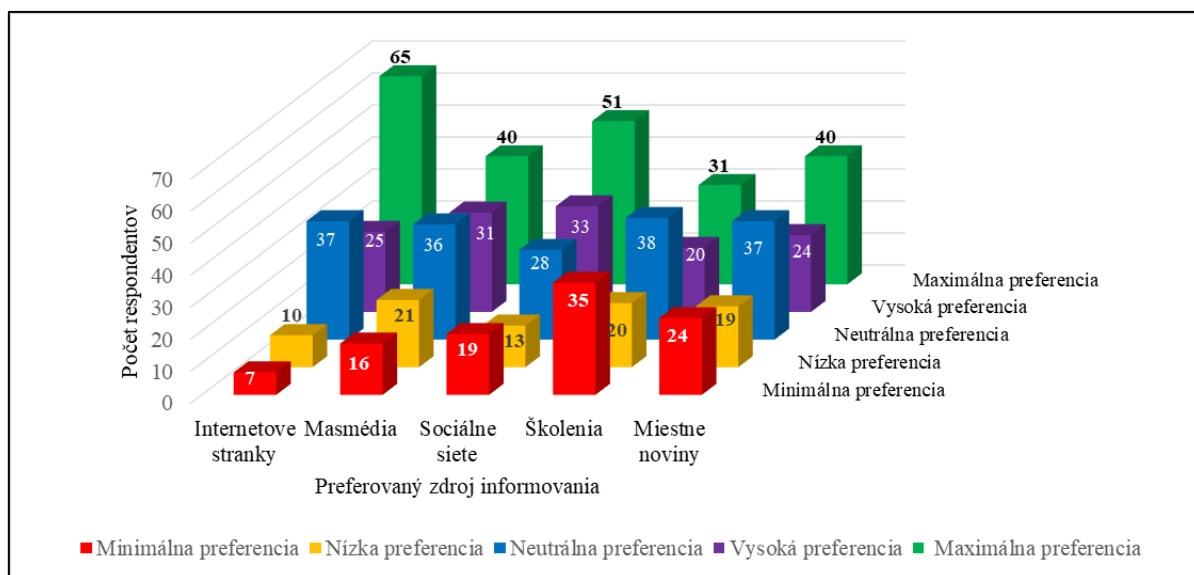

Obrázok 3 Graf zobrazujúci názory respondentov na informovanosť o civilnej ochrane v meste Považská Bystrica

Výsledky otázky na obrázku 3 ukazujú, že väčšina respondentov (81%) považuje informácie o civilnej ochrane poskytované mestom Považská Bystrica za nedostatočné. Len 6% respondentov považuje tieto informácie za dostatočné, čo poukazuje na výrazný deficit v oblasti vzdelávania a prípravy občanov na mimoriadne udalosti. Na druhej strane, 13% respondentov, ktorí nevedia posúdiť túto otázku, naznačuje, že niektorí obyvatelia nemajú dostatočné informácie na posúdenie kvality informovanosti v tejto oblasti. Tieto výsledky naznačujú, že mesto by malo venovať väčšiu pozornosť zlepšeniu informovanosti a vzdelávacích aktivít v oblasti civilnej ochrany, aby sa zlepšila pripravenosť obyvateľov na mimoriadne udalosti.

2. Návrhy na zlepšenie pripravenosti obyvateľov na mimoriadne udalosti

Pre efektívnu prípravu a informovanie obyvateľov o civilnej ochrane je dôležité, aby obce a mestá dôkladne poznali názory a potreby svojich obyvateľov. Pravidelné prieskumy, verejné diskusie a otvorené komunikačné kanály umožňujú získať cenné informácie o tom, ako obyvatelia vnímajú riziko, aké informácie im chýbajú a aké formy komunikácie sú pre nich najefektívnejšie. Na základe týchto poznatkov môžu obce prispôsobiť svoje plány a stratégie, aby zabezpečili, že informácie o civilnej ochrane budú zrozumiteľné, relevantné a ľahko dostupné pre všetkých obyvateľov. Na obrázku 4 sú zobrazené úrovne preferovania využívania jednotlivých zdrojov informovania o problematike civilnej ochrany.

Obrázok 4 Graf zobrazujúci preferencie obyvateľov v oblasti informovania o civilnej ochrane

Výsledky prieskumu zobrazené na obrázku 4 preferovaných spôsobov informovania o civilnej ochrane ukazujú, že internetové stránky a sociálne siete dominujú ako najžiadanejšie kanály, pričom maximálnu preferenciu im vyjadrilo 65 % a 51 % respondentov. Tieto moderné

platformy poskytujú rýchly a efektívny prístup k informáciám, čo z nich robí ideálny nástroj na oslovenie širokého spektra obyvateľstva. Masmédia, s 40 % maximálnou preferenciou, zostávajú dôležitým zdrojom informácií, hoci ich popularita je o niečo nižšia. Naopak, tradičné formy informovania, ako sú školenia a miestne noviny, zaznamenali najvyššie hodnoty minimálnej preferencie, čo naznačuje, že obyvatelia ich vnímajú ako menej atraktívne. Všetky spôsoby informovania vykazujú pomerne vysoký podiel neutrálnych odpovedí, čo môže znamenať, že respondenti sú otvorení rôznym formám komunikácie. Na základe týchto zistení je zrejmé, že pre efektívne informovanie o civilnej ochrane je nevyhnutné zamerať sa na internetové stránky a sociálne siete, doplniť ich o masmédiá a tradičné formy informovania využívať ako doplnok.

Na základe výsledkov prieskumu, ktorý ukázal, že obyvatelia Považskej Bystrice preferujú internetové stránky a sociálne siete ako hlavné zdroje informácií o civilnej ochrane, by mesto malo zamerať svoje komunikačné stratégie na tieto digitálne platformy. Je nevyhnutné optimalizovať webovú stránku mesta vytvorením špecializovanej sekcie s aktuálnymi informáciami, postupmi a interaktívnymi prvkami, ako aj zabezpečiť jej responzivnosť pre mobilné zariadenia. Aktívne využívanie sociálnych sietí, s pravidelným zdieľaním krátkych a zrozumiteľných príspevkov, videí a organizovaním online diskusií, je kľúčové pre efektívne oslovenie obyvateľov. Napriek dominancii digitálnych kanálov, tradičné médiá ako miestna televízia, rozhlas a noviny by mali byť využívané ako doplnkové zdroje informácií. Okrem toho, mesto by malo zvážiť aj organizovanie praktických školení a workshopov, ktoré by umožnili obyvateľom získať praktické zručnosti v oblasti civilnej ochrany. Kombinácia týchto rôznorodých informačných kanálov zabezpečí, že informácie sa dostanú ku všetkým obyvateľom a zvýši sa ich pripravenosť na mimoriadne situácie.

Obec (mesto) zohráva významnú úlohu pri znižovaní rizika mimoriadnej udalosti, pretože slúži ako primárny kontaktný bod pre svoje obyvateľstvo z hľadiska subsidiarity a schopnosti budovať odolnosť. Obsah a formu pripravenosti obyvateľstva na mimoriadne si volí obec sama (Titko, 2021; vyhláška č. 303/1996 Z. z.). Nedostatok ľudských a technických zdrojov vedie k slabému povedomiu o krízových situáciách a neefektívnej implementácii stratégií prevencie a zmierňovania na miestnej úrovni (Ainuddin, 2013). Vyšší príjem a úroveň vzdelania sa javia ako významné ukazovatele rozvoja, ktoré môžu znížiť zraniteľnosť a umožniť občanom zapojiť sa do sebaochrany a vzájomnej pomoci (Shapira 2018). Vzdelávanie zvyšuje vedomosti ľudí o rizikách mimoriadnych udalostí ovplyvňuje ich vnímanie rizík (Ainuddin 2014). Okrem toho je povedomie verejnosti o znižovaní rizika dôležitým faktorom ovplyvňujúcim ich rozhodnutia

o správaní (Xu, 2019). Problémom však môže byť komunikačná priepasť medzi odbornou a laickou verejnosťou. Je potrebné, aby miestne orgány a experti vytvorili podmienky na šírenie kultúry povedomia o rizikách danej oblasti a zvýšili úroveň bezpečnosti konkrétnej oblasti prostredníctvom konkrétnych a participantových akcií (prístup zdola nahor). Komunikácia o mimoriadnych udalostiach však neznamena len informovanie občanov, ale aj posúdenie, či obsahu komunikácie porozumeli. V skutočnosti by si mal byť každý, kto komunikuje, nevyhnutne „vedomý“ a informovaný o potrebách a požiadavkách komunity, ako aj o úrovni ich porozumenia (Sventekova, 2021). Preto je potrebné venovať pozornosť tomu, ako ľudia interpretujú riziká, ktoré formujú ich vlastné skúsenosti, pocity, hodnoty, kultúrne presvedčenia a medziľudskú a sociálnu dynamiku (Eiser, 2012). Správna príprava obyvateľstva na rôzne neočakávané udalosti zvýši ich bezpečnosť a môže pozitívne ovplyvniť reakciu na mimoriadne udalosti. Preto je potrebné, aby obce poznali aktuálny stav pripravenosti obyvateľstva a na základe neho prijímali opatrenia. Takéto aktivity môžu zlepšiť aj bezpečnostné prostredie, v ktorom sa obyvatelia nachádzajú (Soltes, 2019, Polorecká, 2021).

ZÁVER

Na základe prezentovaných výsledkov prieskumu možno konštatovať, že preferencie obyvateľov Považskej Bystrice v oblasti informovania o civilnej ochrane sa významne posúvajú smerom k digitálnym platformám. Dominancia internetových stránok a sociálnych sietí ako preferovaných informačných kanálov poukazuje na potrebu adaptácie tradičných komunikačných stratégií na moderné digitálne prostredie. Tento trend nie je izolovaným javom, ale odzrkadľuje širšiu spoločenskú transformáciu smerom k digitálnemu informačnému ekosystému. Zistenia zdôrazňujú, že efektívna komunikácia v oblasti civilnej ochrany si vyžaduje komplexný prístup, ktorý kombinuje digitálne a tradičné kanály. Zatiaľ čo internetové stránky a sociálne siete ponúkajú rýchly a široký dosah, tradičné médiá a osobné školenia zostávajú relevantné pre špecifické skupiny obyvateľov a pre poskytovanie hlbších informácií. Výskum tiež poukazuje na význam personalizácie a interaktivity v komunikácii. Obyvatelia očakávajú, že informácie budú relevantné, ľahko dostupné a prispôsobené ich potrebám. Interaktívne prvky, ako sú online kvízy, videá a diskusné fóra, môžu zvýšiť angažovanosť a porozumenie komplexným témam civilnej ochrany. Pre obce a mestá je potrebné investovať do rozvoja digitálnych komunikačných stratégií a zároveň udržiavať efektívne tradičné kanály. Tento integrovaný prístup zabezpečí, že informácie o civilnej ochrane budú dostupné, zrozumiteľné a efektívne pre všetkých obyvateľov, čím sa zvýši ich pripravenosť a bezpečnosť v prípade mimoriadnych udalostí.

POĎAKOVANIE

Článok bol spracovaný v rámci projektu KEGA č. 046ŽU-4/2025 „Vzdelávacia online platforma pre prípravu obyvateľov na sebaobranu a vzájomnú pomoc a interaktívna vysokoškolská učebnica zameraná na problematiku civilnej ochrany“.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY:

Ainuddin, S.; Aldrich, D.P.; Jayant, K.R. (2013). The need for local involvement: Decentralization of disaster management institutions in Baluchistan, Pakistan. *Int. J. Disaster Risk Reduct.*, 6, 50–58.

Ainuddin, S.; Routray, J.K.; Ainuddin, S. (2014). People's risk perception in earthquake prone Quetta city of Baluchistan. *Int. J. Disaster Risk Reduct.*, 7, 165–175.

Eiser, R.J.; Bostrom, A.; Burton, I.; Johnston, D.M.; McClure, J.; Paton, D.; van der Pligt, J.; White, M.P. (2012). Risk interpretation and action: A conceptual framework for responses to natural hazards. *Int. J. Disaster Risk Reduct.*, 1, 5–16.

Kubás, J. (2025). Vplyv civilnej ochrany na dosiahnutie požadovanej úrovne bezpečnosti v miestnej samospráve s ohľadom na krízové javy, 1. vyd. – Žilina (Slovensko) : Žilinská univerzita v Žiline. – 161 s. [8,32 AH] [tlačená forma]. – ISBN 978-80-554-2161-2

Polorecka, M.; Kubas, J.; Danihelka, P.; Petrlova, K.; Repkova Stofkova, K.; Bugarova, K. (2021). Use of Software on Modeling Hazardous Substance Release as a Support Tool for Crisis Management. *Sustainability*, 13, 438.

Shapira, S.; Aharonson-Daniel, L.; Bar-Dayana, Y. (2018). Anticipated behavioral response patterns to an earthquake: The role of personal and household characteristics, risk perception, previous experience and preparedness. *Int. J. Disaster Risk Reduct.*, 31, 1–8.

Soltes, V.; Stofkova, K.R.; Lenko, F. (2019). Socio-economic consequences of globalization on the economic development of regions in the context of security. In *Proceedings of the 19th International Scientific Conference Globalization and Its Socio-Economic Consequences Sustainability in the Global-Knowledge Economy*, Rajecké Teplice, Slovakia.

Sventekova, E.; Urbancova, Z.; Holla, K. (2021). Assessment of the Vulnerability of Selected Key Elements of Rail Transport: Slovak Case Study. *Appl. Sci.*, 11, 6174.

Titko, M.; Ristvej, J.; Zamiar, Z. (2021). Population Preparedness for Disasters and Extreme Weather Events as a Predictor of Building a Resilient Society: The Slovak Republic. *Int. J. Environ. Res. Public Health*, 18, 2311.

Vyhláška Ministerstva vnútra Slovenskej republiky č. 303/1996 Z.z. na zabezpečovanie prípravy na civilnú ochranu a vzájomnú pomoc v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 42/1994 Z. z. Národnej rady Slovenskej republiky o civilnej ochrane obyvateľstva.

Xu, D.; Liu, Y.; Deng, X.; Qing, C.; Zhuang, L.; Yong, Z.; Huang, K. (2019). Earthquake Disaster Risk Perception Process Model for Rural Households: A Pilot Study from Southwestern China. *Int. J. Environ. Res. Public Health*, 16, 4512